

KEĎ UHOL POHĽADU MENÍ SVET (ICH NARÁCIA V TEXTOCH E. M. ŠOLTÉSOVEJ A SÚČASNÝCH AUTORIEK)

Daniela Burdová (Lešová)

(Filozofická fakulta Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach)

Anotácia:

Autorka príspevku sleduje líniu literatúry, na ktorej začiatku je spisovateľka Elena Maróthy Šoltéssová a na jej konci súčasné autorky – Etela Farkašová, Veronika Šikulová, Monika Kompaníková a Svetlana Žuchová. Podobnosť textov vytvára denníkový spôsob vypovedania a ženské protagonistky v rolách matiek a dcér. Diferenciačným je vzťah minulosti a prítomnosti v jednotlivých prózach a spôsob tematizovania materinsko-dcérskeho vzťahu.

Elena Maróthy Šoltéssová mala jasnú predstavu o tom, ako by mala vyzerat' literatúra určená ženám. Svoje úvahy v čase začiatkov formovania slovenskej literárnej vedy formuluje aj v článku *O úlohe Živeny*:

„Preto zaiste bola by nám veľká pomoc načas, keby Živena poskytovala nám vždy dobré, záživné, našské čítanie; žeby sme tých málo od všednej práce slobodných chvíľ, ktoré venovať môžeme duševnému pôžitku, nestrávili nemilobohu čítaním hlúpych alebo zrovna škodných, ale aby sme mali na čítanie diela, ktoré, ovšem, zabavia, vyrazia a pôžitok poskytnú — ktoré ale ešte k tomu aj naďalej zanechajú dojem zošľacht'ujúci“ (Šoltéssová, 1885, dostupné online).

Uvedomuje si dôležitosť estetického zážitku, ktorý v sebe zahŕňa aj emocionálnu reakciu, ale je tiež obohatením ducha. Potenciál poskytnúť estetický zážitok považuje za jedno z kritérií kvality umeleckého textu. V tom istom článku Šoltéssová pripúšťa, že „najhoršie je, že dobré od škodných nie každé oko je vstave rozoznať“ (Šoltéssová, 1885, dostupné online), že v literatúre písanej ženskými autorkami veľmi často stretávame s fahtikárstvom, rojčením či prepiaťou emocionálnosťou.

V duchu povedaného by som sa teda chcela priblížiť k naplneniu úlohy Živeny, tak ako ju formulovala samotná Šoltéssová. Chcela by som hovoriť nielen o jej vlastných beletristických textoch, ale aj „našských“ textoch, ktoré by mohli „zalahodiť vašej chuti“, ktoré podľa môjho názoru, aj názoru kritikov, poskytujú aj iný zážitok ako zábavný.

Okrem toho prózy, o ktorých budem hovoriť spája s E. M. Šoltésovou aj niečo iné. Každá z próz je čímsi podobná románu *Moje deti* (1923-1924), ich autorky by sme teda mohli považovať za akési jej pokračovateľky, minimálne v spôsobe narácie a voľbe ženských postáv.

E. M. Šoltésová bola prvou autorkou, ktorá sa nezdráhala písať o výsostne ženskej téme – prežívaní materstva. V dvojdielnom románe *Moje deti* prostredníctvom denníkových zápisov zachytila detstvo syna Ivka a dcéry Elenky. Žáner denníkového románu je špecifický práve v miere subjektívneho, ktoré spôsobuje priamy narátor – rozprávač v prvej osobe, ktorý je vypovedajúcim aj aktérom. Šoltésová je narátorkou, ktorú v texte príliš nevidno ako vystupujúcu postavu. Centrom rozprávania sa stávajú deti, keďže rozprávačkou je matka, textotvorným je jej pohľad, optika, ktorá o nej vypovedá viac ako by sa mohlo zdať.

Šoltésovej svet je plný hrejivých drobností – porcelánové gombíky ako pomôcka k počtom, hra na schovávačku, Elenkino šitie, jedenie sliviek, počas ktorého Elenka vyberá kôstky Ivkovi z úst, Vianoce, rozprávanie rozprávok na dobrú noc, detské otázky, napríklad, kde sa berú slzy či prvý deň v škole. Viaceré z motívov nielen vytvárajú tematický podklad textu, slúžia aj ako prostriedok na dotváranie detských postáv a ich postupného dospievania. Problémovým (terminológia S. Rakúsa) sú pre narátorku nielen drobné výchovné problémy, ale najmä choroby, ktoré sú nakoniec dôvodom úmrtia obidvoch detí. Spôsob tematizácie je pochopiteľne expresívny, subjektívny a emocionálny – rozprávačka deti oslovuje vtáčatko, húsatko, čížik aj papčo, aj napriek osobnej zaangažovanosti si však zachováva odstup – na deti sa dokáže pozrieť s dištanciou – vidí ich nedostatky, neposlušnosť, silné aj slabé stránky.

V recenzii knihy Hany Gregorovej *Ženy* (1912) oceňuje originalnosť, sviežosť, sústreďuje sa na charakteristiku postáv a vzťahov medzi nimi, konštatuje, že „je u nej moc vlastného, nevypožičaného nadania, že vie pozorovať, precítiť i obratne podávať a — vôbec že je v nej dosť sviežich síl i dosť spôsobu prepracovať sa k žiadanému stupňu“ (Šoltésová, 1912, dostupné online) dodáva tiež, že prílišný súcit s postavami Gregorovej ako spisovateľke veľmi nepomáha. Zachovanie si nevyhnutého – autorského odstupu od tematizovaného napriek nepochybniteľnej osobnej zaangažovanosti je tak jedným zo Šoltésovej kritérií kvality textu, ktoré sa jej darí s prihliadnutím na žáner naplniť aj v románe *Moje deti*.

E. M. Šoltésová tiež vyvracia názor, že *Živena* nie je dosť moderná v samej beletrii. Jedným z cieľov tohto príspevku je dotvoriť obraz *Živeny* dnes – reflektovať kvalitnú súčasnú literatúru.

Prvým textom, ktorý som si vybrala je román Etely Farkašovej *Po dlhom mlčaní*, ktorý vyšiel v roku 2001 vo vydavateľstve Aspekt. Román je denníkovými zápisami Silvie –

dcéry, ktorá sa od októbra do januára snaží napísať list svojej matke a vypovedať na čo počas detstva a dospievania nemala silu, uvedomujúc si to až ako dospelá. Problémové (pojem S. Rakúsa), neprimerané a výkyvové sa v tomto texte prejavuje ako vzťah Silvie k matke deformovaný matkinou nevšímavosťou, spochybňovaním a neláskou počas Silviinho detstva. Matkino správanie ovplyvňuje okrem vzájomného vzťahu aj osobnosť samotnej protagonistky. Mladá Silvia je patologickou postavou, počas detstva má bulimické sklony – hlad je striedaný neukojiteľnou chuťou jesť. Bulímia demonštruje protikladnosť Silviinho konania – na jednej strane túži stať sa neviditeľnou, ukázať, že nie je závislá na matkinej láske, že dokáže žiť bez slov uistenia a bez fyzických prejavov lásky, na druhej strane matkinu lásku nevyhnutne, priam „hltavo“ potrebuje a žobroní o ňu. Ambivalentný vzťah k matke sa prejavuje na úrovni textu ako neustála snaha vypovedať o minulosti, každý deň písať ďalšie pokračovanie listu. Jednotlivé časti románu sú datované, takmer každý deň pribudne zápis charakterom zodpovedajúci titulu prózy – Po dlhom mlčaní. Kým v prípade E. M. Šoltésovej je denníkové zapisovanie potrebou fixovať, zachytiť dôležité momenty, urobiť z nich zapísaním nezabudnuteľné, narátorka Farkašovej románu zapisuje, aby sa vypovedalo zabudnuté. Oproti pohľadu matky zachytávajúcej prítomné, odohrávajúce sa akoby pred jej očami, sa vo Farkašovej texte stretávame s pohľadom dcéry, ktorá sa vypisuje z minulosti, aby bola schopná prežívať prítomnosť.

Je zaujímavé, že aj Monika Kompaníková, ktorá získala cenu Anasoft litera za rok 2010 s románom *Piata loď* (vyšla vo vydavateľstve Kolomana Kertézsza Bagalu) si volí veľmi podobný spôsob vypovedania. Jarka – v čase rozprávania mladá žena, tematizuje vlastné detstvo - hľadanie piatej lode – miesta bezpečia, prijatia a harmónie. Aj v tejto próze nájdeme nefungujúci vzťah medzi dcérou a matkou (podobne ako v románe od Etely Farkašovej), Jarkina výpoveď však nie je takou sebaobnažujúcou a explicitnou. O svojom prežívaní vypovedá nepriamo – prostredníctvom kategórie priestoru. Odráža Jarkine prežívanie vzťahov a situácií. Vzťah matky k dcére je v obidvoch generáciách chápaný ako výmenný obchod, v ktorom si každý prejav matkinej pozornosti treba zaslúžiť. Láska je prezentovaná ako tovar, ktorý sa dá kúpiť za vyplnené úlohy, preto sa aj rýchlo stráca: „*Žiadna hlboká náklonnosť, súznenie, pochopenie. Ani len tušenie intimacy, blízkosti*“ (Kompaníková, 2010, s. 19). Jarkina matka je príkladom anestetickéj postavy, prejavujúcej sa pasivitou, rezignáciou, minimalizovanými reakciami a emóciami. Odcudzenosť potvrdzuje priestor – Jarka ho nazýva verejnou čakárňou, v ktorej „*sa dvere nezamykajú, topánky sa nevyzúvajú, pľuje sa na zem a žuvačky sa lepia na operadlá stoličiek, prichádza sa váhavo, s očakávaním, odchádza sa napochytre, bez pozdravu*“ (tamže, s. 18). Priestor je len akousi prechodnou stanicou, ktorá

nie je hodná ani vyzutia, v množstve ľudí sa stráca aj Jarkina matka ako jeho majiteľka. Strata súkromia sa prejavuje ako absencia vlastného priestoru, Jarka prestáva mať nárok na svoju izbu i posteľ či uterák. Izba je tiež priestorom, v ktorom dochádza k sexuálnemu obťažovaniu Jarky maminými známymi, ktorí za ňou prichádzajú, kým vo vedľajšej izbe sa ostatní zabávajú: „*Ja som len privrela viečka a otvorila ústa, aby moja duša ušla*“ (tamže, s. 21). Chuť byť necitlivou je formulovaná aj po príchode domov, keď je byt plný cudzích ľudí a Jarka sa nemá kam zložiť. Chce sa „*schovať do skrinky na topánky, rozobrať sa ako panáčik z lega a oddýchnuť si*“ (tamže, s. 128). Lucia ju naučí, že nezavadzanie si je prejavom lásky, preto túži zminimalizovať svoju existenciu.

Pri odchode postavy zo vzťahu nasleduje vyčistenie priestoru, odstránenie predmetov, ktoré postavu pripomínajú. Stará mama po návrate z pôrodnice umiestni dcéru s malou Jarkou za záves do kuchyne, čo možno vnímať ako dôkaz dočasnosti a vynútenie pocitu hanby. V podnájme spí Jarka s mamou na úzkej váľande v miniatúrnej izbe, ktorá slúžila ako tmavá komora či keramická dielňa.

Ich narácia je v románe M. Kompaníkovej hľadaním blízkosti, ktoré je také zúfalé, že Jarka v jeden deň unesie bábätká dvojičky, o ktoré sa v záhrade za mestom stará. Až v dospelosti Jarka nachádza skutočnú blízkosť a bezpečie v partnerskom vzťahu. Vypovedanie je pre Jarku sprítomňovaním minulosti (podobne ako v prípade Farkašovej), je spôsobom vyrovnávania sa s prežitým, nie však ako výčitka matke, ale ako vnútorná potreba Jarky pripomenúť si detstvo, aby docenila prítomnosť. Lebo cesta k cieľu nám pripomína jeho hodnotu.

Ďalšia kniha, ktorá z mnou zvoleného uhla pohľadu pokračuje v tendencii, ktorú otvorili Šoltésovej *Moje deti*, je román Veroniky Šikulovej *Miesta v sieti*. Vyšiel v roku 2011 v Slovarte a dostal sa medzi 10 najlepších kníh v súťaži Anasoft litera. Už začína byť pravidlom, že v každej ďalšej Šikulovej knihe nájdeme protagonistku – ženu, dcéru alebo matku – s odstupom či zaaganžovanejšie reflektujúcu minulosť, ktorú oveľa viac ako historické fakty budú vyplňať vzťahy v rodine a medzi partnermi. Rozdiely v spôsoboch vypovedania (rozprávačkami sú tri ženy z rôznych generácií – stará mama Jolana, dcéra Alica a vnučka Verona) vyplývajú z viacgeneračnosti aj charakterovej rôznosti narátoriek. Sémantické sa tak prejavuje aj na úrovni formy, v procese tematického tvarovania. Osobitosť výpovedí troch narátoriek je dôsledkom tematizovania vlastných životov osobitým spôsobom, fakt, že sú z jednej rodiny potom hlasy zjednocuje, keď dopovedávajú situácie opisované inou narátorkou či ponúkajú rovnaké zážitky reflektované cez vlastnú optiku. Muži sú modelovaní ako absentujúci (dôvodom je dobrovoľná či nedobrovoľná smrť a odchod zo vzťahu) alebo

ako tyranizujúci (muži v dvoch rôznych vzťahoch bijú svoje ženy), objavuje sa aj motív alkoholu. Šikulovej sa podarilo aj pri spracúvaní vysoko problémových tém zostať nemoralizujúcou aj preto, že postavy sa k tomu nevyjadrujú explicitne (špecifickou je v tomto prípade výpoveď Verony, ktorá negatívne vykresľuje otca Vincenta).

V tvorbe V. Šikulovej je akýsi hermetizmus – rodina sa odráža v každom jej členovi a zároveň každý člen je výrazom rodiny. Rovnako ako postupujete v sieti od jedného oka k druhému, tak pribúdali postavy a vzťahy počas môjho čítania románu.

Najstaršou z vypovedajúcich je Jolana – jedna z ôsmich detí, ktorej prvý muž zomrel vo vojne a druhý zomiera na následky ochorenia z väzenia. Časti textu, v ktorých je narátorkou Jolana tematizujú spomienky na rodný Čeklís, na detstvo a dospievanie, manželstvo, čas v Ilave po mužovej smrti, vzťah so Štefanom aj chvíle staroby. Jolanine rozprávanie obsahuje najväčšiu mieru subjektívnosti, ktorej príčinou aj dôsledkom je obraznosť (zjemňujúce výrazy, epitetá, personifikujúce vyjadrenia, prirovnanie). Ako príklad môžeme uviesť vyjadrenia: „*dvere zaškrípu ťahavú melódiu*“ (Šikulová, 2011, s. 59), tragický podtón má Jolanin vzdych po smrti Jožka – „*Život ma okradol*“ (tamže, s. 87), na inom mieste sa napríklad „*kol'ajnice zaligotajú*“ (tamže, s. 223). Jej výpovede sú výrazom potreby sprítomniť si minulosť, pretože len vtedy zažívala spokojnosť a naplnenie. Podobne ako Šoltésová, ktorá zachytáva detstvo svojich detí, pretože sú to chvíle naplnenia, úplnosti. Teraz - v čase rozprávania Jolana zo Šikulovej románu pociťuje dôsledky straty najbližších (mužov aj rodičov) a preto si potrebuje prežité pripomínať. Následkom toho sa súčasťou jej rozprávania stáva veľké množstvo postáv z rodinného aj mimorodinného prostredia (ich počet je v porovnaní s ďalšími narátorkami Veronou a Alicou najvyšší).

Ak v prípade Jolany je vypovedanie naliehavou potrebou vyrovnáť sa s minulosťou, v prípade jej dcéry Alice získava rozprávanie objektívnejší ráz. Alicina výpoveď je rovnako ako Jolanina spomínaním na Čeklís aj Ilavu, na varenie lekváru či fondánu, tematizovanie nepríjemných udalostí v jej živote či v živote rodiny však buď absentuje úplne alebo mu chýba rozmer subjektívnosti a emocionálnosti (ktoré boli typické pre Jolaninu výpoveď). Aj poetizácia jazyka metaforami, prirovnaniami či archaickými výrazmi má iné dôvody. Alicina výpoveď je skôr zapisovaním spomienok, vytváraním rodinnej kroniky, od ktorej nie je možné sa úplne odosobniť, na druhej strane sa rodinní príslušníci, priestor aj konkrétne situácie stávajú objektom zaznamenávania, ktoré jazykom aj spôsobom nazerania získava knižný charakter.

Alica často siaha po tých najjednoduchších prostriedkoch na vyjadrenie expresivity – deminutívach a eufemizmoch. Ich kumulovanie je detskou snahou o opísanie reality rovnako

ako používanie rozprávkových motívov v jej prehovore aj neúplné uvedomovanie si konkrétnych udalostí. Aj napriek tomu (a možno práve preto) narácia nenadobúda subjektívnejší ráz, neprítomnosť subjektívnosti je akoby uvedomovaním si verejnosti písania a preto strážením si súkromného. V prípade Alice akoby platilo, že nevyslovenie je dôsledkom snahy chrániť si osobné. Alice si možno aj myslí, možno aj cíti, ale nedá to na seba a ani na svojom rozprávaní znášať.

Časti románu, v ktorých je narátorkou Verona – dcéra Alice a Jolanina vnučka, sa líšia od tých ostatných na prvý pohľad – sú modelované ako prúd vedomia – súvislá veta, po nádychu jeden dlhý výdych. Veronine rozprávanie je túžbou po sebaujadrení, pretože ako vraví „*sama seba iba občas stretáva v iných ľuďoch*“ (tamže, s. 17). V záplave postrehov, nápadov aj obyčajných myšlienok sa ozývajú aj vážne konštatovania o absentujúcom otcovi aj širšie mužovi v celej rodine, sklamanie z otca, strata dôvery v harmonické fungovanie rodiny aj lásku k partnerovi či problematizácia viery.

Písanie je pre Veronu hľadaním odpovedí, hľadaním seba, tiež tým, čo zdedila po otcovi. Písanie vníma na jednej strane ako talent a poslanie – zapisovanie životov členov rodiny, aby sa nezabudlo, na druhej strane ako prekliatie. Je pýtaním sa aj odpoveďou – nie, že by na svoje otázky nedostávala odpovede, nie je s nimi spokojná a preto sa zas a znova pýta – čo sú slová, ak nie sú vystrelenými šípami, prečo sú dvere do otcových komnát zavreté, ako sa dá prežiť vlastný život, aj život tých druhých, aký človek má byť, keď už nie je malý, ako vlastne fungujú vzťahy, čo je to rodina, či to, čo vidí v zrkadle je skutočne ona a ak nie, tak kto potom.

Motivácia k rozprávaniu je u každej z narátoriek iná – je výrazom snahy vyrovnáť sa z vlastnou minulosťou (Jolana), zozbierať či zapísať (Alice) či nájsť v zapísanom seba (Verona). Zjednocujúcim prvkom sú nielen rovnaké situácie, ktoré postavy prežívajú a reflektujú zo svojho uhla pohľadu, príbehy, ktoré začne rozprávať jedna zo žien a dokončí ho ďalšia, ale aj rovnaké detaily, ktoré vo svojich výpovediach používajú.

Najnovšou knihou, o ktorej by som vám chcela povedať je próza Svetlany Žuchovej *Obrazy zo života M.* z minulého roku, ktorá sa stala rovnako jednou z desiatich najlepších kníh roka 2013. Vypovedanie nie je pre M. – protagonistku Marisiu formulovaním záverov, je popisovaním cesty k nim. Čítanie textu je hľadaním toho kľúčového, konfliktného, problémového, zlomového toho, čo nás v texte zostaví, čo je tým bodom, kvôli ktorému vypovedá. V procese čítania prichádzame na to, že Marisia nie je typom postavy, v ktorej živote sa udeje niečo dramatické, čo od základu zmení jej premýšľanie či prežívanie. Je obyčajnou, nie však tuctovou. Životný príbeh protagonistky sa nedá zameniť s nijakým iným,

avšak žiadna z okolností pozitívna ani negatívna, ako napríklad rozchod s partnerom, smrť matky či nájdenie brata a vzťah s Otom, ňou nedokážu pohnúť. Marisia nie je jemná ani tvrdá, pokojná ani výbušná, introvert ani extrovert. Aj napriek veľkej rodine, nepozná jej členov, akoby práca, vzťah ani matkino umieranie vôbec nezasahovalo do jej života. Marisia totiž z podnetov, ktoré k nej prichádzajú urobí každodennosť, súčasť systému, samozrejmu vec, ktorej netreba venovať viac pozornosti. Veci však nestrácajú hodnotu pre to, že nie sme ochotní im ju prisúdiť. Okolnosti nestrácajú zmysel a problémovosť len pre to, že ich Marisia berie ako každodenné a všedné. Jej postoj je snahou zostať nedotknutou, zárukou istoty, že udalosti nenadobudnú prevahu nad ňou samou.

„V čase, keď mama umierala, som to inštinktívne pochopila a z maminho umierania som urobila samozrejmosť a súčasť najlepšie, ako som vedela. Vytvorili sme si stereotyp, reťaz úkonov súvisiacich s umieraním, ktoré sa začlenili do všetkých ostatných rutinných záležitostí. Cesta vlakom, autobusom, návšteva u mamy, nutridrink, minerálka, plaváreň“ (Žuchová, 2013, s. 34).

Marisia veciam prisudzuje presné miesto v štruktúre života - ak nejaká zložka zmizne zo svojho miesta, stačí ju nahradiť inou, dôležité je nenarušiť rovnováhu. Zmena je akceptovateľná len preto, že z minulosti robí minulosť a zapĺňa prázdne miesto. Minulosť nie je treba zaznamenávať, jej tematizovanie nie je vnútornou potrebou, Marisia nepripisuje spomienkam dôležitosť. Potrebuje pocit bezpečia a vytrvalo na ňom pracuje – pretože, ak je všetko podľa jej zásad a pravidiel, vytvára to dojem neproblémovosti – všetko je tak, ako má byť (takto sa každý deň sprchuje, nikdy nespí cez deň, telefón má počas služby vždy pri sebe pred víkendovou návštevou mamy ide plávať a i.). Nerozvíjanie vzťahov v rodine aj nekontaktovanie nájdeného brata je tiež akousi obranou – predchádzaním sklamaní, zranenia, zmeny.

Písanie je pre Marisiu potvrdzovaním poriadku vecí, uisťovaním, že veci sú na správnom mieste a všetko sa deje, tak, ako sa má. Že minulé nemohlo vyzerat' inak a presne korešponduje s práve prežívaným – Marisia sa snaží minulosťou potvrdiť neproblémovosť prítomnosti.

Záver

Šoltésovej román *Moje deti* a romány zo súčasnosti E. Farkašovej, M. Kompaníkovej, V. Šikulovej a S. Žuchovej majú spoločnú priamu naráciu, ženské postavy aj problematizovanie vzťahu minulosti a prítomnosti. Šoltésovej narátorka denníkovo zaznamenáva prítomné – práve prežívané, aby sa nestalo zabudnutou minulosťou. V prípade protagonistky románu E. Farkašovej je dôvodom sprítomňovania minulosti výčitka matke. Tri

narátorky Šikulovej prózy vypovedajú históriu rodiny – najstaršia Jolana, aby si sprítomnila minulé, pretože súčasnosť ju nenapĺňa, Alica vníma minulosť ako vhodný objekt na zapísanie a pre najmladšiu Veronu je veľmi osobným, bytostným hľadaním vlastnej identity. Jarka v románe M. Kompaníkovej spomína, aby si uvedomila hodnotu súčasnosti a pre protagonistku románu S. Žuchovej je formulovanie minulého potvrdzovaním správnosti minulosti.

V analyzovaných textoch nájdeme postavu matky, dcér zasiahnutých nezáujmom matiek, ženy z troch generácii rodiny aj postavu, ktorá by najradšej nebola dcérou, pretože je to tak najbezpečnejšie. Aj keď sa chronologicky posúvame od Šoltésovej ženy – matky k súčasným postavám dcér, matersko-dcérsky vzťah zostáva určujúcim. Na základe interpretovaného by to mohlo vyzeráť tak, že kým v minulosti stálo za zapísanie neproblémové, harmonické (ktoré v iných textoch Šoltésovej pôsobí sentimentálne), dnes literatúra väčšinou siaha po tematizovaní vzťahov narušených, deficitných, deformovaných.

Použitá literatúra:

FARKAŠOVÁ, Etela: *Po dlhom mlčaní*. Bratislava: Aspekt, 2001. 155 s.

KOMPAŇÍKOVÁ, Monika: *Piata loď*. Levice: Koloman Kertész Bagala, 2010. 242 s.

MARÓTHY – ŠOLTÉSOVÁ, Elena: *Moje deti* [online]. Dostupné na http://zlatyfond.sme.sk/dielo/141/Marothy-Soltesova_Moje-deti [cit. 31. 8. 2014]

RAKÚS, Stanislav: *Poetika prozaického textu*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1995. 118 s.

ŠIKULOVÁ, Veronika: *Miesta v sieti*. Bratislava: Slovart, 2011. 332 s.

ŽUCHOVÁ, Svetlana: *Obrazy zo života M*. Bratislava: Marenčin PT, 2013. 152 s.

Dokumenty online:

MARÓTHY – ŠOLTÉSOVÁ, Elena: *Úloha Živeny* [online]. Dostupné na http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1513/Marothy-Soltesova_Literaturou-k-narodnej-osvete/2 [cit. 31. 8. 2014]

MARÓTHY – ŠOLTÉSOVÁ, Elena: *O „ženách“ Hany Gregorovej* [online]. Dostupné na http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1514/Marothy-Soltesova_O-autoroch-a-knihach/3 [cit. 31. 8. 2014]

Príspevok vznikol v rámci grantového projektu **VEGA 1/0299/12** *Tvorba a recepcia esteticko-axiologických parametrov slovenskej poézie a slovenskej prózy na prelome 19. a 20. storočia.*